

CUNOSTINTE FOLOSITOARE

DIN LUMEA LARGĂ

SUB DIRECTIVA REDACȚIONALĂ A D-LUI PROF. UNIVERSITAR
I. SIMIONESCU

AFGANISTANUL

DE
I. SIMIONESCU
Profesor universitar

„CUNOȘTINȚE FOLOSITOARE“

Fiecare Broșură de 32 pag. cu figuri, costă numai 5 lei.

Seria A. „Știința pentru toți“.

- No. 1. Cum era omul primitiv de *I. Simionescu.*
- ” 2. Viața omului primitiv de *I. Simionescu.*
- ” 3. Gazurile naturale de *I. Simionescu.*
- ” 4. Albinele de *T. A. Bădărău.*
- ” 5. Diabetul, îngrășarea, gălbănirea de *Dr. Căhănescu.*
- ” 6. Raze vizibile și invizibile de *C. V. Gheorghiu.*
- ” 7. Viața microbilor de *Dr. I. Gheorghiu.*
- ” 8. Furnicile de *T. A. Bădărău.*
- ” 9. Viața plantelor de *I. Simionescu.*
- ” 10—11. Pasteur de *C. Motaș.*
- ” 12. Soarele și luna de *I. Simionescu.*
- ” 13. Telefonია fără fir de *Tr. Lalescu.*
- ” 14. Porumbeii Mesageri de *V. Sadoveanu.*
- ” 15. Planeta Marte de *Ion Pașa.*
- ” 16. Dela Omer la Einstein de *General Sc. Panaitescu.*
- ” 17. Cum vedem de *Dr. I. Glăvan.*
- ” 18. Razele X. de *Al. Cișman.*
- ” 19. Omul dela Cucuteni de *I. Simionescu.*
- ” 20. Protozoarele de *I. Lepși.*
- ” 21. Fulgerul și trăsnetul de *C. G. Brădeșeanu.*
- ” 22. Nebuloasele gazoase de *M. E. Herovanu.*
- ” 23. Bacteriile Folositoare de *I. Popu-Câmpeanu.*
- ” 24. Scrisori cerești (Meteorite) de *I. Simionescu.*
- ” 25. Din istoricul electricității de *Stel. C. Ionescu.*
- ” 26. Mercur și Venus de *C. Negoiaș.*
- ” 27. Reumatism și arteroscleroza de *Dr. M. Căhănescu.*
- ” 28. Oameni de inițiativă de *Apostol D. Culea.*
- ” 29. Henri Ford de *Ing. N. Ganea.*
- ” 30. Musca de *I. Mureșanu.*
- ” 31. Ciupercile de *I. Popu-Câmpeanu.*
- ” 32. Cifrele de *G. M. Lăzărescu.*
- ” 33. Animale de demult de *I. Simionescu.*
- ” 34. Lămurirea potopului de *I. Simionescu.*
- ” 35. Din viața oamenilor întreprinzători de *Apostol D. Culea.*
- ” 36. Societatea națiunilor de *Artur Gorovei.*
- ” 37. Ficatul și boalele lor de *Dr. M. Căhănescu.*
- ” 38. Electrochimia și Electroliza de *N. N. Botez.*
- ” 39. Noțiuni de electricitate de *Ing. Casetti*
- ” 40. M. Berthelot de *M. Zapan.*
- ” 41. Isoare actuale de energie de *E. Severin.*

Seria B. „Sfaturi pentru Gospodari“.

- No. 1. Ingrijirea păsărilor de *Prof. C. Motaș.*
- ” 2. Despre tovrășii de *Preot C. Dron.*
- ” 3. Despre scarlatină de *Dr. I. Gheorghiu.*
- ” 4. Livada din sâmburi de *G. Gheorghiu.*
- ” 5. In jurul casei de *M. Lupescu.*
- ” 6. Casa de *I. Simionescu.*
- ” 7. Morcovul și alte legume de *P. Roziade.*

Seria C.

No. 37

CUNOȘTINȚE FOLOSITOARE
DIN LUMEA LARGĂ

AFGANISTANUL

DE

I. SIMIONESCU

Profesor universitar

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Biblioteca Universității Regala Ferdinand I,
din CLUJ.

№.....2355/1930.....

EXEMPLAR LEȚAL.

EDITURA „CARTEA ROMANEASCA” BUCUREȘTI

38.751.—929

222161

BCU Cluj / Central University Library Cluj

INTRODUCERE.

În ultimele vremuri s'a vorbit mult despre această țară depărtată.

Mai întâi a fost vizita îndelungă făcută aproape în toate capitalele mari europene, a fostului Khar Amanullah. Sărbătorit pretutindeni, din Paris până'n Moscova, stăpânitorul unui popor străvechiu și al unei țări cu tradiții seculare, molipsit de la Kemal-Pașa, președintele republicei Turcești, a năzuit să aducă oarecare reforme europenești în țara lui, de îndată ce s'a întors acasă. S'a isbit de rezistența tradiției.

Urmarea a fost revolta unei părți din popor și retragerea temporară din domnie. I-a luat locul fratele său, dar n'a ținut mult. A fost silit și el să lese cârma țării șefului unui trib puternic. Știrile ultime spun de fuga din țară a lui Amanullah.

Asistăm la o experiență socială, care presintă o importanță mai mult de cât locală.

E lupta între două lumi deosebite. De o parte este lumea poporului rămas aproape același ca

de pe vremea năvălirii barbarilor, în care s'a mai păstrat prin unele văi tănuite, la adăpost de ori ce influență, cultul soarelui. Pe de alta este valul apusan de traiu mai omenesc, care încearcă să pătrundă și în apropierea acoperișului lumii, nodul de munți înalți din Pamir.

E contracurentul de așezare care răspunde viforului de distrugere pornit de aici acum o mie și mai bine de ani, răspândit în trâmbe nimicitoare și asupra Europei întregi.

E boarea primăverii care încearcă să topească crusta de gheață, menținută prea îndelungată vreme.

Resistența trecutului însă e încă puternică. Poporul nu se lasă așa de lesne să fie scos din amorțire.

Dincolo, mai spre apus, la Angora, reformele au prins mai repede. Lămurirea deosebiri dintre două țări aproape vecine, este dată lesne prin trecutul istoric.

Turcii au ajuns într'o perioadă de oboseală. După expansiunea lor maximă din veacul al XVI, de la pacea din Karloviț (1699 Ianuarie în 26), a trebuit mereu să bată în retragere. Constantinopolul, atâta vreme metropola puterii islamului, a rămas acum un oraș oarecare, cu urme străvechi, demne de văzut, ca și în Venetia, odată stăpâna Mediteranei. Teritoriul europeanesc al Turciei rămas lângă Bosfor nu e mult mai întins de cât Dobrogea (23.600 km.) nimica toată din ceiace era odată, cu granițele aproape de Viena, în Pocuția și în ținutul Donului.

Poporul sdruncinat suflețește după catastrofele care s'au ținut șir în decursul ultimelor veacuri, nu a mai avut putere de rezistență chiar când i s'a impus să leșe fesul tradițional, aproape semnul distinctiv al forței neamului.

Dincoace, în Afganistan, poporul a rămas acelaș aproape ca pe vremea lui Alexandru cel Mare. În afara drumurilor de influență străină, a păstrat vigoarea poporului arhaic cu obiceiuri prea înrădăcinate în negura trecutului, pentru ca să poată fi transplantat bătând din palme într'o viață nouă cu prea bruște schimbări a condițiilor de viață.

De aici conflictul social la care asistăm. Se prea poate ca voința unui om să învingă inerția unui popor, cum s'a întâmplat de atâtea ori și aiurea.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CAP. I.

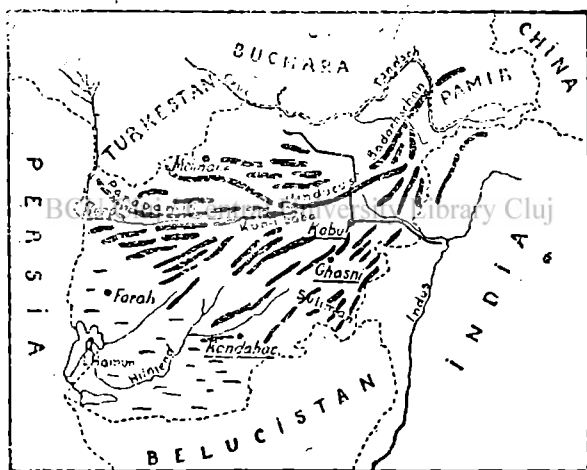
T a r a.

Așezare. Afganistanul e în inima Asiei. Având conturul unei pere, partea dinspre coadă e ca înfiptă în înaltul podiș al Pamirului, nodul în care vin să se împreune ghirlanda munților ce înconjoară Persia și de unde pornesc acele lanțuri de munți înalți care samănă cu degetele răsfirate de la mâna pusă pe toată întinderea Asiei de răsărit.

E un stat rămas independent dintr'o necesitate politică. Cam cum rămăsesem noi înainte de război, o zonă neutră între cele două mari imperii cu aceleași năzuinți de întindere însă în direcții con-

trare, așa a rămas azi Afganistanul ca tipul statului-tampon între cele două mari puteri din Asia: Rusia și Anglia.

Anglia mereu caută să creeze o zonă nordică de apărare pentru India. Rusia dimpotrivă mereu caută să-și capete o ieșire la Oceanul Indian. Rusia ajunsese până 'n Buchara și Pamir; India pune mâna pe Belucistan. „Oștile stau față 'n față“. Din această rivalitate pas cu pas susținută, a ieșit menținerea Afganistanului ca stat independent.

Munții și apele.

Prin tratatul ruso-englez din 1893 se fixează soarta Afganistanului, prelungit înspre nord-est. ca o pană de despărțire între cele două mari puteri, sub forma unei șuviuțe de pământ lungă de câteva sute de kilometri și lată de 20, aproape

cât ține creasta munților Hindu-cuș, granița naturală a Indiei în această direcție.

Și astfel Afganistanul se găsește strâns între Turkestanul din granițele rusești către nord, între Belucistan și Pandșab ca provincii ale Indiei, către sud și est. Spre vest vine Persia.

Intinderea. Astfel delimitat Afganistanul e aproape de două ori și jumătate cât România (731.000 km), dar cu o populație cam jumătate cât a noastră (10.000.000), deci rară, 13,7 pe kilometru pătrat, mai populat relativ de cât Persia (5,5) și Belucistan (2,3).

Relief. Apropierea Pamirului în care se înoadă lanțul de munți ce vin dinspre apus, ghirlanda care înconjoară podișul Persiei, face ca relieful Afganistanului să fie mai mult muntos.

Un lanț muntos mărginește țara la nord. Spre capătul dinspre Pamir se întind cele două creste ale Hindușului, cu vârfuri care ajung și la 7755 m, cu trecători în mijlociu mai înalte (4925) de cât vârful muntelui Alb din Alpi (4810 m.). Ei se prelungesc către vest prin dublul lanț muntos Parapamirus și Koh-i-baba, cu vârfuri și pasuri tot atât de înalte.

Tot din nodul Pamirului se desiac o serie de lanțuri muntoase care se întind ca un evantal spre inima țării cu vârfuri peste 4000 m. (4105).

Spre granița de sud vin munții Sulaiman, ce formează hotarul cu Belucistan.

Între lanțurile desfăcute, în partea mai lată, apu-

sană a țării, se întinde un podiș, prelungirea Pustiului Morții din inima Persiei.

„Pustiu este această mare întindere de pământ din Afganistan, pustiu acest pământ de nisip, argilă și prundiș, cu mari lacuri sărate, cu ruini nenumărate, cu apă de băut sălcie, cu vârtejuri de nisip și praf, cu friguri și holeră“.. (E. Trinkler).

Acelaș proces de neconțință creștere a uscăciunii, care a alungat oamenii din Tibet, lăsând satele și orașele în ruină, se constată și aici. Pe vremuri era mai populat. Păcătuirii se găsesc urmele așezărilor omenești străvechi, înmormântate sub praful răscolit de vânturi.

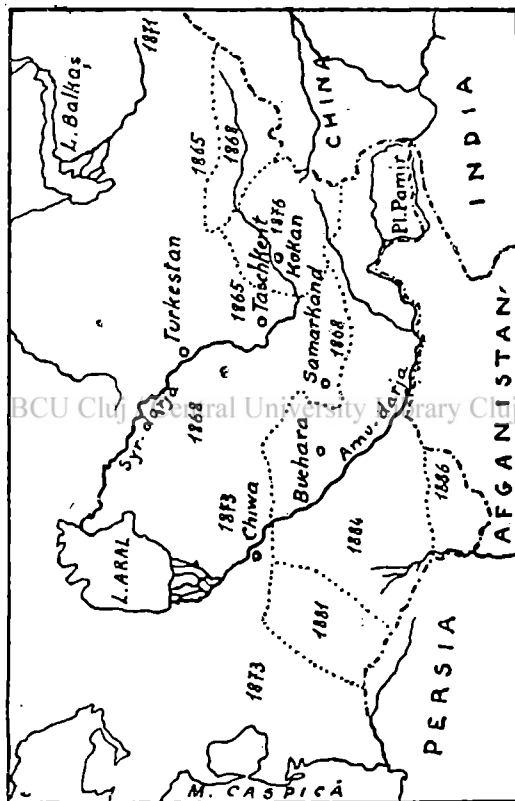
La marginea sudică a pustiului, unde e cadrul munților tineri terțiar Sulaiman, se află câte-va conuri vulcanice, dintre care Koh-i-Taftan (3955 m.), este încă în activitate.

Clima. Nodul Pamirului, cât și înaltele ziduri de munți (Kuenlun, Himalaia), care se respiră din el spre est, apără țara de influența climii aride din Tibet și capătul de vest al deșertului Gobi. Pe de altă parte Afganistanul e prea în interiorul Asiei așezat, pentru ca să fie în totul sub influența climii mediterane.

E o zonă de trecere; din acest punct de vedere e asemănătoare cu cea de la noi.

Nu sunt ierni grele. În cele două luni mai reci (Ianuar și Februar) media temperaturii pentru Kabul, capitala, e de -0.7° și -2.1° ; lunile cele mai ferbinți, Iulie și August, au în medie 24.8° și 24.2° . Rar sunt și minime de -20° C. sau maxime de 38° C.

Din April și până'n Octombře ori chiar Noembře, cerul Afganistanului este mereu curat, albastru, aproape fără nici un nor pe el. In toamnă încep

Inalntarea Rușilor și a englezilor.

ploile și zăpada. Peste iarnă chiar și munții centrali sunt acoperiți de nămeți groși. Trecătorile devin nepracticabile. Așa ține până'n primăvară, când iarăși cerul se înseninează.

După cum la noi prin sudul Dobrogei se simte boarea mediterană, tot așa și în partea sud-estică a Afganistanului, vara se resimte influența Monsonului aducător de ploaie. Zilele cu nori țin însă puțin, iar cerul devine iarăși senin. Seninătatea aceasta deplină a cerului de vară e una din caracteristicile climaterice ale țării.

Râurile. Configurația terenului, apropierea Pamirului, zăpada de pe munți, fac ca în Afganistan și anume în spre colțu-i nord-estic, să se scoboare din munți râuri năvalnice. Unele dau în Amurdaria, vechiul Oxus, care se varsă în lacul Aral din stepele Kirghize. Oxus formează chiar o parte din granița dintre Afganistan și Turkestan. Altă parte din râuri se îndreaptă către Indus.

Apele care isvorăsc din Munții Centrali, apucă spre Sud-vest.

Stepa aridă, ca și depresiunea, nu le îngăduie să ajungă la vre-o mare. Se adună toate în lacul Hamun, de la granița spre Persia. Alte lacuri sărate mereu secate mai la sud, spun de zona pustie, care aduce aminte pe cea din Tibet.

Animale și plante. Condițiunile climaterice nu îngăduie o vegetație bogată. Deși aproape de Himalala, nici pe de parte nu se poate asemăna cu raiul de verdeață și flori din nordul Indiei.

Pădurile sunt rare. Arborii sunt răsleți. Pâlcuri mai mari de plop și sălcii se găsesc pe văile mai umede ale râurilor.

Numai spre răsărit se văd păduri mai mari; vegetația lemnoasă începe cu stejari într'una verzi,

cu maslini și castani. De la 1500 la 3000 m. vine brădetul cu mulți cedri, deasupra cărora cresc mestecenii. De la 4000 m. în sus domină pășunea, dar mai ales stâncele goale, arse de soare, împodobite numai primăvara cu pâlcurile frumos colorate de lalele, narcise, trandafiri, crini și maci, asvârlind covorul înviorat peste desolarea peisajului altfel lipsit de verdeață.

Nici animalele nu sunt prea de multe soiuri. Fiarele sunt reprezentate numai prin urși, panteră, hiene și șacali. Tigrul se mai vede numai prin desigurile de pe țărmul Oxusului. Gazelele trăesc în cârduri măricele, după cum nu lipsesc nici porci cu spini. În schimb scorpioni și painjeni sunt cât lumea.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CAP. II.

Poporul.

În Asia mai mult de cât ori unde, nu este colț de pământ care să cuprindă numai o seminție de oameni. Este doar continentul imenselor mișcări omenești, a căror flux a cuprins și Europa. Unele s'au amestecat cu altele; unele peste altele s'au suprapus, de origini deosebite, de religii felurite. Arieni, turcmani, indogermani cu caractere antropologice variate, cu graiu ce are rădăcini comune, dar altfel diferențiate până la neasămănări, s'au amestecat într'un mozaic etnic, a cărui rădăcină se perd în zorii omenirii.

Afganistanul se găsește în calea marilor emigrări. Labirintul munților din el presintă văi tăinute, unde s'au putut păstra elemente vechi, băstinașe, în sămburi etnici cu o independență pe care o apără cu toată dârzenia instinctului întunecat al conservării raselor.

Călătorii puțini care au cercetat acest ținut învecinat Pamirului, încă nu s'au lămurit asupra diferitelor seminții cuprinse în granițele actuale ale țării.

Cea mai mare parte din populația Afganistanului aparține rasei iranice și anume la grupele Afgani și Tadșik.

Tadșik, cei mai răspândiți, după toate probabilitățile reprezintă vechiul popor arhaic persic; cei mai curați au rămas cei cari locuiesc în văgăunele munților, ascunși din calea diferitelor invaziuni.

Sunt ființi frumoase, făpturi înalte, cu pielea albă, cu părul mai mult negru, cu ochii mai adesea tot așa, dar și albaștri ori căprui.

Afganii sau Pathanii sunt și ei numeroși. La acest trunchiu etnic aparține și familia domnitoare actuală. Sunt oameni frumoși, cu fața mai mult brună, cu nasul corect și subțire, cu fața lungă, ovală, cu părul negru și ondulat, cu ochii negri. Aduc foarte mult cu tipul semit. Element preponderent, răsboinic, e doritor de libertate. Așa se explică și faza de neliniște ce domnește azi în Afganistan.

Seminția turco-mongolă este și ea destul de răspândită, ca rămășiță a invasiunii acestor popoare. Turcmanii, ocupă partea de nord învecinată Tur-

kestanului ; alte grupe de același origine sunt îngrămădite mai ales în partea de vest, în jurul Heratului.

Din grupa indo-arică fac parte Kafirii din răsărit, Istralii și Darzii din regiunea Indului superior, cu limba mai mult indiană.

Cea mai veche populațiune este socotită cea care aparține la Tadșik. Kafirii sunt luați de unii ca existenți în faza preelenică sau ca rămășiți din armata lui Alexandru cel Mare. Afganii au venit mai târziu ; prin veacul al 11-lea existau. Invaziunile turcești s'au întâmplat prin veacul al 9-lea și al 10-lea; turcmanii sunt citați ca „Hunii albi” de către istoricii arabi din evul mediu.

Religia. Mozaicului etnic îi corespunde, în mai slabă măsură, unul religios.

Religia predominantă este cea mahomedană-sunnită. Înainte însă ca islamul să cucerească aproape toate semințiile Afganistanului, sunt dovezi rămase sub formă de ruini sau statui, că budismul stăpânea poporul.

Cercetările arheologice săvârșite de o misiune franceză în apropiere de Kabul, au desgropat admirabile temple budiste și numeroase statui, de o frumusețe neasămuită, care dovedesc răspândirea budismului înecat de islamismul azi preponderent.

CAP. III.

Drumurile.

De mare importanță pentru o țară ca Afganistanul sunt drumurile bătute de caravane.

Din acest punct de vedere Afganistanul e vestit,

tocmai pentru că e poarta Indiei. Mai spre est vine nodul Pamirului aproape impracticabil, ca și zidul dublu de munți ce înconjoară Tibetul .

Prin Afganistan și apoi prin valea Indusului, era legătura cea mai lesnicioasă cu vestul deci și cu Europa. Ca dovadă e că prin Afganistan trec expedițiile cele mai vestite care au ca țintă fie India, fie apusul.

Cel mai vestit și mai vechiu drum prin Afganistan, este acel călcat de expediția lui Alexandru-cel-Mare, întâmplată mai bine de 300 ani înainte de Hristos. Urmele lui se cunosc nu numai după însemnările marșului, cel mai îndrăzneț marș ce s'a executat vreodată cu o armată regulată, dar și după urmele lășate pe unde a trecut, cum a fost orașul Alexandria, a cărui ruini s'au descoperit în apropiere de Kabul.

Alexandru a trecut înălțimile Hindukușului, a străbătut în valea fertilă unde să găsește actual capitala Kabul, iar de aici prin Djellalabad unde înfloresc narcisele și în vremea iernii, a trecut în India pe la Peshawar. Acest drum este și azi cel mai bătut între India și Turan, un soi de drum internațional.

Toți cel carl au devastat în lung și lat Asia, au apucat acelaș drum. Așă a fost cu pustiirile lui Dsinghes-Khan, șeful mongolilor de la sfârșitul veacului al 12-lea.

Peste Hindukuș i-a fost drumul, ca și lui Alexandru.

Tamerlan (1336-1405) vestitul răscolitor de no-

roade, tot pe aici a trecut din Samarkand spre India. Și el a trebuit să străbată lanțul de munți Hindukuș. Cu ce greutate, ne este dat în amănunt. În locurile priporoase oamenii erau legați cu frânghii. Tamerlan însuși a fost lăsat la fel pe locurile prăpăstioase, construindu-se anume pentru dânsul un soi de podișcă, primul ascensor, la fel cu acela cu care te urci la mănăstirile de pe muntele Athos. Sunt mijloace atât de primitive, dar atât de îndrăznețe și ingenioase, în cât numai dorul de cucerire le puteau inventa.

Înăsprit prin greutatea trecerii munților făcu măcel printre Kafirii, care s'au încumetat să-i steie împotriva. După trei zile de luptă grea în jurul unui munte pe care se refugiaseră, aceștia fură învinși și măcelăriți până la unul. Din capetele lor a pus să se ridice o piramidă pe vârful de munte, groaznic semn al trecerii celui mai crud dintre năvălitori.

Din potrivă marele explorator Marco Polo, la sfârșitul veacului al 13-lea, în drumul său din Persia spre China, a apucat alt drum, bătut și azi, care merge dealungul munților nordici, de la west la est.

Drumurile folosite de cei vechi, au rămas aceleași și în zilele noastre, ca dovadă că au fost impuse de relief și condițiunile naturale.

Importanța Afganistanului între țările asiatice constă tocmai în acela că este coridorul unde se încrucișează drumurile diferite care leagă extre-mul Orient și India, de vestul Asiei, deci de piețele Europei.

De acela întotdeauna a fost dorită țara de puterile europenești cu interesele mari în Asia, adică de Rusia și Anglia. Pândindu-se una pe alta, în pașii lor prudenți una cătră alta, a încercat fiecare să puie mâna pe nodul de drumuri, a căru stăpânire este atât de prețuit. Un pas făcut de unul, aduce de la sine pasul vecinului.

S'a repetat cu Afganistanul acelaș joc, care s'a întâmplat și la noi. Luarea Bucovinei a avut drept urmare pierderea Basarabiei.

Aceluiaș fapt se datorește și independența mereu amenințată a Afganistanului de azi. Știrile din ziare au anunțat că trupele sovietice sunt îngrămădite în Turkestan, pentru ca la cel dintâi moment prielnic „să deie ajutor“ pentru a restabili ordinea lăuntrică. Anglia veghează, iar în regiunea Peschavarului avioanele, care au transportat de curând personalul legațiilor din Kabul, stau gata pentru orice eventualitate.

Jocul s'a repetat adesea. Când pe la 1870 din nou în Afganistan au fost răscoale, întetite pe sub mână tot de Rusia, Anglia „silită“ să intervie, prin pacea de la Gandamak (1879) s'a făcut îndreptarea granițelor pentru India, cerând hotarul „științific“, adică munții Hinducș așa cum a ajuns azi.

Când Rusia a înaintat dealungul râului Amur-Daria, rând pe rând și metodic din 1881 până'n 1886 ajungând vecina Afganistanului, Anglia și ea s'a văzut silită să anexeze Belucistanul (1887), să impuie protectoratul, Khanului de Belat, iar în 1901 să înainteze până sub Hinducș, granița mult dorită.

linia trans-siberiană. E drumul bătut de Alexandru-cel-Mare. Străbăte lanțul Hindukuş și ajunge la Kabul, iar de aici prin trecătoarea Khaiber, spre India.

Alt drum vestit, umblat de o parte din armatele lui Alexandru-cel-Mare, e acel al caravelor de iarnă, care înconjoară stepa uscată. De la Herat leagă principalele orașe sudice Kandahar și Ghasni, ajungând tot la Kabul.

Unele din aceste drumuri este folosit și de automobile. Distanța de la Kabul la Peshavar capătul de linie ferată indiană, se face cu automobilul în două zile.

Celelalte drumuri sunt de caravane, cu hanuri din distanță în distanță, adevărate cetăți cu ziduri de lut, unde călătorul se poate adăposti și căpăta proviantul necesar pentru continuarea drumului.

Din cele expuse se vede că adevărata poartă de intrare în India, dinspre Europa și Asia de vest este pasul Khaiber. Pe aici a trecut Alexandru-cel-Mare, pe aici ceilalți cuceritori. Pentru Anglia e un soiu de Suez ori Gibraltar de uscat. E punctul cel mai întărit din granițele Indiei.

„La dreptul vorbind nu e o trecătoare, ci un drum de vre-o 40 km. lungime, tăiat printr'o regiune muntoasă, goală și stâncoasă. Dinspre partea Indiei, englezii au construit până la graniță o linie ferată militară, căreia îi ține tovărășie o dublă șosea bine petruțită. În fiecare Vineri și Marți, trecătoarea este deschisă pentru caravane. Nu e nevoie de in-

sistat că englezii au întărit în așa măsură trecătoarea, iar postul militar este atât de important, în cât în caz de războiu, din această parte nu se tem de nici un pericol" (E. Trinkler).

Dacă pasul Khaiber este poarta de intrare în India, orașul Kabul este centrul de concentrare al tuturor drumurilor fie că vin din nord, apus ori sud. Așezat la poalele munților într'o depresiune largă și mănoasă, Kabulul ca toate orașele asiatice este o îngrămădire (140.000 locuitori) de tot soiul de seminții.

Celelalte orașe sunt și ele așezate la poalele munților unde văile sunt felurite. Așa e Herat în vest, dar mai ales Kandahar și Gashi în sud-est. Orașele de regulă sunt înconjurate de ziduri groase cu câte o poartă în cele 4 direcții cardinale. Casele sunt în mare parte cu un singur rând, cu o verandă de lemn. Păreții sunt din vălătuci ori chirpici. Cărămizi arse nu se prea întrebunțează.

Populațiunea de azi trăește poate tot așa de primitiv ca și cea din timpurile trecute. Cei din munte își fac locuința din pietre ; o parte trăiesc chiar în peșteri. Cei din șes își zidesc locuința din chirpici. Interesante sunt casele de piatră nu în 4 muchi, ci rotunde, ca și Jurtele Kirghizilor, dar ca și poețile din gospodăriile satelor de podiș dela noi, foarte probabil, păstrarea formelor primitive de case.

Norodul nu este nomad, ca în Mongolia. Rar când se deplasează cu turmele de vite din loc în

loc, sau asemenea periodicelor pribegii cu oile dela noi, unele triburi de pe lângă hotare apucă la iernat în India.

Trecutul.

După cum s'a putut vedea din cele spuse mai înainte, Afganistanul este una din țările asiatice cu trecutul cel mai sbuciuat, fiind trecătoarea către India, a cărei bogății ademeneau.

Nu a fost însă numai pământ frământat de invaziuni repetate. A cunoscut și o veche perioadă de înflorire, când orașe și temple se ridicau pe locurile unde azi praful de stepă acoperă totul. A avut deci aceeași soartă, ca și a țărilor de mai către apus, care au fost leagănul unor vecini civilizațiuni, dar din viața cărora n'au rămas de cât crâmpcie scrise ori ruinele templelor și ale palatelor desgropate icii și colo.

În partea de vest și sud bunăoară, unde azi domnește pustiu, frigurile și holera, ruinele de orașe sunt numeroase. Ca și în Tibet însă, lacurile au secat, râurile se pierd în câmpuri de nisip. Schimbările climaterice au adus ruina așezărilor ome-nești.

Dovadă sunt puținele cercetări arheologice, care descoperă orașe și temple împodobite cu statui, a căror execuție minunează prin finețea trăsăturilor și amănunțimi. Chiar după război s'au făcut săpături în împrejurimile orașului Bamian, pe drumul bătut dinspre nord și mai la vest de Kabul.

Resultatele au fost uluitoare.

S'a dat peste o întreagă colonie de clădiri budiste de o frumusețe rară. Ele erau încă în picioare

Cap de statue aducând aminte arta lui G. Mazzoni
(d. Bartoux).

din veacul al 4-lea până în al 7-lea, căci sunt pomenite de către călătorii chinezi. Prin introducerea islamismului, o prigoană sălbatică s'a urmărit împotriva adepților lui Budha, celace a adus alungarea preoților și distrugerea templelor.

Parte din ele au fost acum desgropate. Misiunea franceză, a scos la iveală numai din jurul orașului Bamian peste 6.000 de statul și statuete, des-

golind din glugiuł de praf peste 500 de temple, numite *stupas*.

„Un stupas este un edificiu de zid, cu mai multe rânduri, peste 20 de metri înălțime și destinat în principiu să păstreze relicvele lui Budha puse în centru“.

Tip de scit din veacul al III-lea (d. Barthoux)

Așezate de regulă pe o înălțime, dominau. În jurul lor erau altele mai mici, miniaturi, cu temelia înconjurată de mărunte statui, grupe ce reprezintă scene din viața lui Budha. Statui uneori înalte de 10 metri, erau înșirate în spațiile libere, iar în ochiștele interne se adăposteau statuele lui Budha.

„Toate acestea fiind aurite sau colorate, își poate ori cine închipui efectul produs de întregul construcțiilor și al statuilor sub cerul strălucitor și albastru“. (Barthoux).

Ascet din veacul al III-lea de tip Scit (d. Barthoux).

Mănăstiri cu chilii simple pentru călugări, erau îngrămădite în apropiere, în întregime formând o cetate a cultului budist.

Fragmentele de statui desgropate, au și o importanță etnografică. În cortegiul lui Budha, figurau tipuri care reprezentau varietatea etnică din acele timpuri.

Zelța care asvârle flori înaintea lui Budha, are

capul clasic al unei statui grecești. Printre statuetele găsite la Hadda sunt reprezentate tipuri deosebite de popoare. Ici un cap de ascet de tipul scitic, dincolo un cap de barbar probabil gal, sau un tânăr scit cu boneta frigiană. Sculpturile sunt de expresivitate uimitoare și de o ciselare care întrece statuetele clasicilor europeni. Unele caractere se întâlnesc în sculpturile medievale de la Reims, altele arată arta lui Guido Mazzoni. Câteva stupas au cornișa de la temelie susținută de Atlanti, care aduc aminte de templul lui Dionysos din Athena.

Caracterul hellenistic al sculpturilor atestă o independență absolută de influența indiană.

„Technica este atât de sigură, adaptarea la edificii atât de perfectă că nu poate fi vorba nici de o creație indigenă nici de o importare din Alexandria sau Roma. Trebuie deci de presupus introducerea în țară a unor artiști greci. Cum se reînnoiau? Au făcut școală?”

Barthoux, care a făcut săpăturile și a rămas în admirațiune față de bogăția și fineța artistică scoasă din mormintele prafului, își pune asemenea întrebări fără a da răspunsuri hotărâte.

Lucrările de artă denotă în orice caz un schimb viu între Grecia ori Alexandria, ajunsă la apogeu pe vremea lui Traian și nordul Indiei din părțile actualului Afganistan, care a cunoscut vremurile de civilizație, distrusă de invaziunile de mai târziu.

Bogățiile.

Cea mai mare parte din pământul afgan, nu e producător. Unde nu sunt munți, sunt stepe aride. Ogoarele sunt restrânse dealungul râurilor ce procură umiditate mai mare fundului văilor. Și nici aceste ținuturi n'ar fi productive dacă afganii, ca și vechii locuitori de pe lângă Tigru și Eufrat, n'ar fi meșteri în irigațiuni, abătând prin canale apa râurilor peste câmpurile însămânțate.

Așa că în partea de vest locurile cu ogoare samănă aproape cu niște oaze de verdeață, în mijlocul stâncăraielor arse mereu de soare. Irigațiunile într'un stil mai mare, cum e în proiectul de reformă al lui Amanullah, ar putea transforma suprafeți întregi aride în ogoare rodnice, căci atât grâului cât și ovăzului, singurele cereale care se cultivă, le priesc clima. Cum însă hrana de temei a populațiunii este orezul, țara rămâne tributară în largă măsură mai ales Indiei, de unde se importează cantitatea cea mai mare de orez.

În schimb însă Afganistanul e o țară unde merge bine arborilor fructiferi și viei. De aceea fructele sunt singurele produse care formează un articol însemnat de export, mai ales stafide și caise uscate. S'ar putea însă recolta și migdale, portocale ori lămâi, dar acești arbori fructiferi se găsesc în stare aproape sălbatică, dând roade mici și acre.

Nici creșterea vitelor nu este în deosebi cultivată. Deși aproape de Mongolia, locuitorii nu sunt nomazi.

Vitele nu sunt de soiu. Boii sunt piperuicți, iar vacile dau prea puțin lapte. Calii sunt mai de preț și căutați.

Exportul principal însă se bizuie pe blănițele de astrahan și karakul, după cum temeiul mâncării în afară de orez stă în carne de oaie și carne de pasăre.

Bogățiile subsolului sunt mai însemnate decât prea puțin exploatare. Există minerale de fer, de aramă, de plumb ba chiar și aur. Toate sunt în regiuni inaccesibile sau grele pentru transportul mineralelor. De aceea nici cărbunele de pământ, care nu lipsește, nu este pus în valoare.

În schimb mineralele cele mai de preț și care încă sunt exploatare — sunt: Lapislazul și rubine. Dar pe aceste produse nu se poate bizuie un comerț mai intens. De aceea exportul este redus la fructe uscate și mai ales la țesături fine de mătăsă și în special covoarele, produse ale industriei casnice.

Afganistanul este deci o minunată plată de desfacere pentru articole de prima necesitate. Astfel se explică păstrarea țării în sfera de influență a celor două puteri mari, din care până acum tot Anglia profită mai mult, fiind comercial mai bine organizată.

Lipsindu-i drumurile, lipsindu-i agricultură sistematică, situațiunea lui economică este de așa natură în cât întotdeauna va fi ca satelit altor țări mai bine organizate. În acelaș timp se explică și menținerea forțelor politice.

Rămăs stat independent numai din rivalitatea

neogoiată dintre Rusia și Anglia, Afganistanul este un ținut care atrage spre el produsele necesare vieții, venite din afară. Poporul încă arhaic, până acum se mulțumește cu puțin. Prea multă vreme nu mai poate dăinui așa.

Iată de ce în parte dorința de reformă a lui Amanulah este îndreptățită. Tradiția însă pentru moment birue, bazată poate și pe simțul de libertate și independență, atât de dezvoltat la Afgani.

De la Peschawar la Kabul¹⁾

Călătorul german *F. Kordon*, a fost chemat în serviciul Emirului de Afganistan. A intrat în țară prin India. Singurul drum bătut e acel care trece prin Peschavar, până unde englezii au tras o linie de drum de fer, iar de acolo până la graniță o dublă șosea bine întreținută dar și bine păzită.

Călătoria până la Kabul, capitala Afganistanului, trecând prin rodnică regiune de la Djelalabad, dă o imagine credincioasă a condițiilor generale din țară.

Poliția englezească din Peschawar numai după ce a examinat cu multă minuțiozitate hârtiile călătorului, l-a permis drumul mai departe spre trecătoarea Khaiber.

Călătoria până la Dșamrud, puternic întărit, fu făcută cu căruța pe două roate. Aici a fost revizuit încă odată pașaportul călătorului. Drumul până la graniță fu făcut fără incident. În șerpui

¹⁾ După *F. Kordon*-din *A. Grube*. Geographische Charakterbilder. Leipzig. 1909.

lungi s'a trecut peste o coamă de munți, spre a scobori în niște chei numai piatră înfierbântată. Aici călătorul a găsit caravana de cai, cămile și catări, care a plecat desdedimineață din Peschar.

Unde valea se lărgeste drumul e apărat prin valuri de piatră. Ultimul post englez este Lundikhana; o puternică garnizoană își are aici reședință, pentru orice eventualitate. De aceia germanul și tovarășul său care-i servea drept tâlmaciu, fură păziți de aproape, cât s'au odihnit în lagărul caravanelor.

După ce au ajuns la graniță i-au ieșit înainte opt călăreți pe lângă alți opt pedestrași cari îl formau paza până la Kabul, sub comanda unui ofițer.

În sfârșit drumul se deschide larg. Până aici era așa de flerbinte atmosfera, în cât se topi până și ceara pecetilor de pe lăzi. La Daka pe malul râului Kabul, s'a întâlnit cea dintâi regiune fertilă și verde, înconjurată însă de pustiul pietrelor arse.

De voie, de nevoie aici a fost un popas mai lung, căci un vârtej de vânt ridica nori de praf, așa în cât nu se vedea nici la 100 de pași înainte.

După Daka, drumul iarăși deveni îngust. Sus pe o stâncă se înălța un fort de pază a drumului. Mai apoi un drum bun duce printr'o vale largă. Iar la un popas la umbra unor copaci, veniră emisari, spre salutare, dintr'un sat din apropiere. Ținutul era sărac în copaci, numai pietre, așa în cât cail cercau în chip prudent unde să-și pule piclorul.

A doua zi călătoria continuă pe drumul pietros. În stânga se înălța o catenă muntoasă, cu vârșu-

rile acoperite de zăpadă. Afganii o numeau Sefid-kuh, munții albi.

Și astfel coborîră în valea largă de la Djelalabad. Orașul a rămas deocamdată la o parte, iar călătorii fură salutați de un bătrân cu părul alb, după obiceiul locului, adevă presărați de trei ori cu petale de trandafiri și apoi ospătați cu fructe proaspete și ceai.

Pe o cărare îngustă, prin stufăriș înalt cât omul dealungul fluviului, au ajuns în sfârșit în oraș. Aici i se dădu călătorului drept locuință un kloșc al Emirului așezat într-o mare și frumoasă grădină, răcorlă cu fântâni țâșnitoare și alee de portocali.

Conducătorul îi duse apoi nu pe drumul bătut, ci pe unul lăturalnic, printre ogoare și o mulțime de canale de irigație, dealungul cărora creșteau sălcii (și plopi) regali, din sat în sat, așa în cât puteau poposi la umbră și se răcoreau cu apă și lapte proaspăt.

Peste noapte lagărul era mai totdeauna în aer liber, din cauza prea marel ferbințeli. Într-o noapte însă au fost mutați din loc într'un chip foarte ciudat. După ce s'au așezat patul de campanie sub un platan umbros, fură siliți să-l mute sub cerul liber. Mii de turturele și alte păsări s'au abătut asupra copacului, cu coroana bogată, din care ploua cu găinaț, așa în cât nu mai era chip de stat dedesupt.

A doua zi a trebuit să urce din nou niște munți înalți, străbătând o depresiune stâncoasă, unde odată a fost decimată sub ploale de gloanțe o

armată englezească de vreo 16000 de oameni. Afganii pomeneau această întâmplare, ca o mare ispravă a lor.

Drumul se continua prin văi pietroase și spinării de munți fără vegetație. Popasul de noapte fu ales lângă o fântână. Pe după miezul nopții locul a fost invadat de o caravană de cel puțin o mie de ei și câte-va sute de cămile și catări.

Drumul urca mereu pe înălțimi de peste 3000 m. de unde privirea aluneca peste alți munți goi și stâncoși, o lume moartă.

După ce au scoborit pe o vală sacă, au dat de drumul mare. Drept întâmpinare, într'un coș de nuele rădăcat în vârf de prăjină, era pus, spre înspăimântare, capul unui bandit condamnat la moarte.

Încă o șea pietroasă fu trecută până'n valea Kabulului, la locul numit Budhag, 17 km. depărtare de capitală.

De aici înainte drumul era foarte frumos. În multe părți se secera grâul.

A doua zi înainte de amiază, călătorii au intrat în oraș, pe strada Bazarului, întâmpinați și înconjurați de o mulțime de curioși. Trecând o punte au ajuns într'o grădină mare, apoi printr'o alee umbrită au dat de un cort în apropierea palatului Emirului. Aici au fost salutați de un funcționar înalt și ospătați cu ceai și diferite prăjituri.

CUNOȘTINȚE FOLOSITOARE

răspândesc cele mai variate învățături,
atât în lumea satelor cât și a cărturarilor
dela orașe.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

E UNICA

prin cuprins și ieftinătate.

Lei 5 Broșura de 32 pagini

cu figuri.

A apărut

CALENDARUL GOSPODARIILOR

PE

1930

DE

I. SIMIONESCU

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Profesor universitar

Are cuprinsul variat, în întregime relativ la țară și neam. S'a căpătat întâietate printre Călendarele apărute după războiu.

De cerut la :

„CARTEA ROMANEASCĂ“

București, Bd. Academiei 3.

- No. 8. Sfîlîsul de *Dr. E. Gheorghiu.*
 „ 9. Temeiul îmbunătățirii vitelor de *Th. Chîtoi,*
 „ 10. Votul obștesc de *A. Gorovei.*
 „ 11. Creștera Porcilor de *C. Oescu.*
 „ 12. Viermii de mătăsă de *T. A. Bădărău.*
 „ 13. Oftica sau tuberculoza de *Dr. E. Gheorghiu.*
 „ 14. Pelagra de prof. *V. Babeș*
 „ 15. Alegerea semințelor de *C. Lăcrișianu*
 „ 16. Creșterea păsărilor de prof. *C. Motaș.*
 „ 17. Rătăcirile bolșeviste de *Maior I. Mihai.*
 „ 18. O stupină dintr'un roi de *N. Nicolaescu.*
 „ 19. Cum se întemeiază o vie de *D. M. Cădere.*
 „ 20. Răsadnița și plantele din răsad de *V. Sadoveanu.*
 „ 21. Lehuzia de *Dr. E. Gheorghiu.*
 „ 22. Meșteșugul vopsitului cu burueni de *Art. Gorovei.*
 „ 23. Cum orbim de *I. Glăvan.*
 „ 24. Păstrarea carnei de porc de *G. Gheorghiu,*
 „ 25. Calul de prof. *E. Udrișchi.*
 „ 26. Doctorul în casă de *Dr. O. Apostol.*
 „ 27. Cum trebuie să ne hrănim de *E. Severin.*
 „ 28. Lămurirea legii dărilor de *Iuliu Pascu.*
 „ 29. Beția de *Dr. Emil Gheorghiu.*
 „ 30. Lămurirea Constituției de *Artur Gorovei.*
 „ 31. Boale parazitare la animale, care trec la om de *C. Motaș.*
 „ 32. Folosințe nesocotite în gospodărie de *I. Simionescu.*
 „ 33. Mama și copilul, de *Dr. M. Manicatide.*
 „ 34. Indrumări spre sănătate, de *Dr. I. Bordea.*
 „ 35. Despre hrană, de *Dr. I. Bordea.*
 „ 36. Omul și societatea de *Al. Giuglea.*
 „ 37. Bucătăria sătenței de *Maria Col. Dobrescu.*
 „ 38. Șfecla de Zahăr de *C. Lăcrișianu.*
 „ 39. Ingrășarea pământului de *I. M. Dobrescu.*
 „ 40. Friguri de baltă de *T. Dumitrescu.*
 „ 41. Banul de *A. Giuglea.*
 „ 42. Sfaturi practice de *Ing. A. Schorr.*
 „ 43. Lămurirea Calendarului de *A. Giuglea.*
 „ 44. Conjunctivita granuloasă de *Dr. I. Glăvan.*
 „ 45. Burueni de leac de *A. Voianschi.*
 „ 46. Sfaturi casnice de *Maica Raluca.*
 „ 47. Cultura tomatelor de *I. Isvoranu.*
 „ 48. Rețete pentru gospodine de *Maica Raluca.*
 „ 49. Lingoarea de *T. Dumitrescu.*
 „ 50. Blenoragia sau sculamentul de *Dr. N. Ioan.*
 „ 51. Practica agricolă de *A. Bejenariu.*
 „ 52. Apa de băut de *Dr. I. Bălțeanu.*
 „ 53. Tifosul Exantematic de *Dr. Tudor Dumitrescu.*
 „ 54. Boalele animalelor de *I. Popu Câmpeanu.*
 „ 55. Lucrări din pănurile de porumb de *Titus G. Mincă.*
 „ 56. Cartoful de *I. Popu Câmpeanu.*

Seria C. „Din lumea largă“.

- No. 1. Ucraina de *G. Năstase.*
 „ 2. Cehoslovacia de *I. Simionescu.*
 „ 3. Munții Apuseni de *M. David.*
 „ 4. Finlanda de *I. Simionescu.*

- No. 5. Bucovina de *I. Simionescu*.
 " 6. Basarabia de *G. Năstase*.
 " 7. Dobrogea de *C. Brătescu*.
 " 8. În spre polul sud de *I. Simionescu*.
 " 9. Olanda de *Ap. D. Culea*.
 " 10. Viața în adâncul mărilor de *C. Motăș*.
 " 11.—12. A. Șaguna de *I. Lupaș*.
 " 13. Către Everest de *I. Simionescu*.
 " 14. Români de peste Nistru de *V. Harea*.
 " 15. Ardealul de *I. Simionescu*.
 " 16. Lituania de *G. Năstase*.
 " 17. Câmpia Transilvaniei de *Ion Popu-Câmboeanu*.
 " 18. Moldova de *I. Simionescu*.
 " 19. Români din Ungaria de *I. Georgescu*.
 " 20. Jud. Turda-Arieș de *I. Mureșeanu*.
 " 21. Țara Hațegului de *Gavril Todica*.
 " 22. Sp. C. Hăret de *I. Simionescu*.
 " 23. Danemarca de *Magda D. Nicolaescu*.
 " 24. N. Milescu în China de *I. Simionescu*.
 " 25. Cetățile moldovenești de pe Nistru de *Apostol D. Călea*.
 " 26. Români din Bulgaria de *Em. Bucușa*.
 " 27. Valea Jiului din Ardeal de *P. Hossu Longin*.
 " 28. Țara Bârsei de *G. Orghidan*.
 " 29. Vechiul ținut al Sucevei de *V. Ciurea*.
 " 30. Macedo-Români de *Tache Papahagi*.
 " 31. Români din Banatul Jugoslav de *Pr. Bizerea*.
 " 32. Coasta de Azur de *I. Simionescu*.
 " 33. Elveția de *Traian G. Zaharia*.
 " 34. Maramureșul de *Gh. Vornicu*.
 " 35. Austria de *I. Simionescu*.
 " 36. Belgia de *Traian Gh. Zaharia*.
 " 37. Afganistanul de *I. Simionescu*.
 " 38. Anastasia Șaguna de *Dr. I. Lupaș*.

Seria D. „Știință aplicată“

- No. 1. Fabricarea săpunului de *A. Schorr*.
 " 2. Motorul Diesel de *Ing. Casetti*.
 " 3. Industria Parfumului de *E. Severin*.
 " 4.—5. Aerul lichid de *Ilie Matei*.
 " 6. Industria A; otului de *L. Caton*.
 " 7.—9. Locomotiva de *Ing. Casetti*.
 " 10. Aeroplanul de *Dr. V. Anastasiu*.
 " 11. Baloane și Dirijabile de *C. Mithăilescu*.
 " 12. Betonul armat de *Ing. N. Ganea*.
 " 13. Gări și trenuri de *G. Șiadbei*.
 " 14. Instalarea unei sonerii electrice de *Stel. C. Ionescu*.
 " 15. Aparat de Radiofonie de *Lt. M. Zapan*.
 " 16. Tiparul de *V. Romanescu*.
 " 17. Ce se scoate din cărbuni de *C. V. Gheorghiu*.
 " 18. Industria materiilor colorante de *G. A. Florea*.
 " 19. Fotografia de *Locot. M. Zapan*.
 " 20. Industria Zahărului de *G. I. Baboianu*.
 " 21. Șase montaje de radio de *Locot. M. Zapan*.
 " 22. Cinematografia de *Locot. M. Zapan*.
 " 23. Automobilul de Căpit. de aviație *Pantazi M.*.
 " 24. Fabricarea Sticlei de *G. A. Florea*.
 " 25. Gazele asfixiante de *Lt. M. Zapan*.